

De verhalenvertellers van De Alde Feanen

Ga mee op ontdekkingsstocht met de verhalenvertellers

De verhalenvertellers van De Alde Feanen

Ga mee op ontdekkingsstocht met de verhalenvertellers

Verhalen vind je overal in De Alde Feanen. Terwijl je boot door het water glijdt, fluistert het ruisende riet je zijn geheimen toe. Het voorbijgaande landschap onthult sporen van het verleden en in de roep van een vogel hoor je de echo van vervlogen tijden. Maar er zijn ook vertellers die verhalen met je delen: over markante mensen, bijzondere gebeurtenissen en de mysterieuze kracht van de natuur. Vijf van deze verhalenvertellers nemen je mee De Alde Feanen in...

Rûnom yn De Alde Feanen fynst ferhalen. Wylst dyn boat troch it wetter glydt, flústeret it rûzjende reid dy syn geheimen ta. It foarbygeande lânskip iepenbieret spoaren fan it ferline en yn de rop fan in fûgel hearst de echo fan ferfleine tiden. Mar der binne ek fertellers dy't ferhalen mei dy diele: oer markante minsken, bysûndere foarfallen en de mysterieuze krêft fan de natuer. Fiif fan dy ferhalefertellers nimme dy mei De Alde Feanen yn...

Visser en verhalenverteller Ale de Jager

De mysterieuze reis van de paling

Het is vroeg in de ochtend. De zon is nog maar net op en Ale vaart zijn boot het water op.

De wereld is stil. Hij ruikt de geur van het water en hoort de vogels roepen. Het water is zijn thuis. Als kleine jongen wist Ale al dat hij visser wilde worden, maar dat leek een onmogelijke wens.

Visser en verhalenverteller Ale de Jager

Ale: ‘Ik kom uit een familie van jagers en vissers. Mijn opa was altijd in de natuur te vinden en vanaf mijn vierde ging ik met hem mee. Vissen is niet iets dat je uit een boek leert; het wordt doorgegeven. Johannes Postmus was de ervaren visser die mij alles leerde. Vanaf mijn achtentwintigste stapte ik regelmatig bij hem in de boot en bracht hij mij de fijne kneepjes van het vak bij. Ik wilde niets liever dan beroepsvisser worden. Want ook al werkte ik als timmerman, het water bleef trekken. Toen de Beroepsvisserij Warga een nieuwe vergunning wilde afgeven, was ik er dan ook als de kippen bij. Er waren vijftien gegadigden en tot mijn grote teleurstelling viel ik buiten de boot. Omdat de kans klein is dat je een vergunning krijgt, besloot ik rond mijn vijfendertigste een timmerbedrijf te beginnen. Maar nog steeds ging ik elke zaterdag met Johannes mee om paling te vissen. De paling is een mysterieuze vis waar we eigenlijk nog maar

**‘Vissen is niet iets
dat je uit een boek leert’**

weinig van weten. Palingen worden geboren in de Sargassozee bij Mexico. De larven drijven met de warme Golfstroom richting Europa. Na ongeveer drie jaar bereiken ze de Europese kusten, dan zijn ze uitgegroeid tot een glasaal van zo’n vijf centimeter lang. Je kunt door hun huid heen kijken, vandaar de naam glasaal. De glasaal trekt naar zoet of brak water, waar hij uitgroeit tot een volwassen aal. Zijn huid is dan groen, maar vanwege zijn rode vinnetjes noemen we hem een rode aal. Zodra de aal geslachtsrijp is, verandert hij in een schieraal. Hij vreet zich helemaal vol, krijgt een dikke zilverkleurige huid en zijn ogen passen zich aan zodat ze tegen het zoute water kunnen.

Door zijn dikke vetlaag hoeft de paling niet meer te eten, en verandert zijn maag-darmkanaal in een geslachtsorgaan. Daarna volgt hij de roep van de Sargassozee. Niemand weet waarom ze juist daarheen zwemmen en hoe ze de weg vinden. Uit onderzoek blijkt dat palingen tijdens hun reis naar de Sargassozee wel zesduizend kilometer afleggen; ze zwemmen gemiddeld zo’n vijfenveertig kilometer per dag. Eenmaal in de Sargassozee planten ze zich voort – dat noemen we paaien. Dit proces is nog nooit door mensen waargenomen, dus we hebben geen idee hoe het precies gaat. Daardoor is paling kweken nog altijd erg lastig. Sommige dingen in de natuur blijven een mysterie.

Net als de paling heb ik een lange weg afgelegd voordat ik mijn bestemming vond. Op mijn tweeënveertigste had ik een goedlopend timmerbedrijf toen er zich onverwachts een tweede kans voordeed om een visvergunning te krijgen. Ik solliciteerde en werd uitgekozen. Ik nam afscheid van mijn timmerbedrijf en werd eindelijk professioneel visser.

Het leven van een visser is fysiek zwaar, maar ook ongelooflijk mooi. Ik stap om half vijf ’s ochtends in mijn boot en vis in diverse gebieden in De Alde Feanen, waaronder de Geeuw, de Folkertssloot en de Grutte Krite. Omdat ik graag mijn liefde voor het vak en de natuur deel, neem ik regelmatig schoolklassen en toeristen mee aan boord. Ik laat de mensen zoveel mogelijk zelf vissen en alles beleven. Ik hoop dat ik door die ervaring respect voor de natuur kan bijbrengen, zodat mensen er zorgvuldiger mee omgaan. Je hoeft tenslotte alleen maar naar het leven van de paling te kijken om te zien hoe bijzonder de natuur is.’

Bakker en verhalenverteller Stephen Lenis

De boer, de bakker en de bakhrogge

Het is stil en donker in Oudega. In het holst van de nacht stapt banketbakker Stephen Lenis bakkerij De Vries binnen. De geur van vanille, kaneel en brood komt hem tegemoet. Vandaag begint Stephen een paar uur eerder, zodat hij in het diepste geheim een idee kan uitproberen. Onlangs hoorde hij in het dorp een verhaal over de bakhrogge. Deze traditionele Friese lekkernij is een tweemaal gebakken beschuit met kaas en een plakje roggebrood erop. Stephen wil die nacht de bakhrogge nieuw leven inblazen...

Bakker en verhalenverteller Stephen Lenis

Stephen: ‘Rond 1900 had je in Oudega wel tien bakkers, en de meeste van hen waren ook boer. Bij een van die bakkers stapte op een dag een oude man de winkel binnen. De bakker kende hem bij zijn bijnaam: Oude Wybren. Wybren was jaren geleden al gestopt met werken. Om rond te komen had hij stukje bij beetje zijn land verkocht. Maar nu was zijn geld op. Hij had nog één perceel over. Het was niet heel vruchtbaar, maar een goede boer kon er vast wel iets van maken. Wybren had berekend dat hij van de opbrengst ongeveer drie jaar eten kon kopen. Maar wat als het geld na drie jaar op was en hij nog leefde? Waar moest hij dan van eten? Hij kon wel honderd worden!

Na een paar nachten piekeren werd hij op een ochtend wakker met een geweldig idee. Snel kleedde hij zich aan, ging naar een bakker en deed hem een bijzonder voorstel: hij gaf de bakker zijn laatste stuk land, en in ruil daarvoor zou hij zolang hij leefde elke dag één bakbrogge krijgen. De bakker aarzelde. Als Oude

Wybren inderdaad honderd zou worden, zou het een duur stukje grond worden. Maar hij besloot de gok te wagen. Het land kwam in handen van de bakker en Wybren kreeg zolang hij leefde elke dag een bakbrogge.

In Oudega en de omliggende dorpen ging al snel het verhaal rond over deze verrassende ruil. Stiekem moesten de mensen uit de buurdorpen er wel een beetje om lachen: hoe slecht moest die grond in Oudega wel niet zijn als je hem ruilt tegen beschuit en roggebrood! In die tijd gaf men dorpelingen vaak bijnamen. Zo hadden de bewoners uit Grou de bijnaam tsiisfretters (kaasvreter) en die uit Warga brêgebidlers (bruggenbedelaars). Toen het verhaal van de boer en de bakker bekend werd, kregen de inwoners van Oudega ook een bijnaam: bakbroggen.’

Die nacht pakte Stephen een oud receptenboek en bladerde net zolang tot hij het recept voor bakbrogge vond. Hij bakte de

‘Na een paar nachten piekeren werd hij op een ochtend wakker met een geweldig idee’

beschuit maar één keer, zodat die zacht bleef. Daarna sneed hij hem doormidden, deed er eerst jam op en vervolgens een laag banketbakkersroom. De bovenkant versierde hij met zoete roze fondant, zoals bakkers dat ook gebruiken voor Friese oranjeboek.

Terwijl buiten de zon opkwam, keek Stephen trots naar zijn uitvinding: het zag er smakelijk en feestelijk uit. Maar nu had hij nog een naam nodig. Na schooltijd kwam er vaak een groepje kinderen de bakkerswinkel binnen om iets lekkers te kopen.

Stephen liet hen de vernieuwde bakbrogge proeven en vroeg of ze er een naam voor konden verzinnen. Met een mond vol zacht beschuit, jam en room riepen de kinderen van alles door elkaar. De vorm van de lekkernij deed een beetje denken aan een boot, en zo ontstond uiteindelijk de naam: fruitschuitje.

Wie weet eet iedereen over honderd jaar in Fryslân deze lekkernij, en heten de inwoners van Oudega dan geen bakbroggen meer, maar fruitschuitjes.

Schipper en verhalenverteller Age Veldboom

Het museum dat vaart op liefde en enthousiasme

Het is dinsdagochtend. Het grote, zwarte houten gebouw met raampjes als vriendelijke ogen ademt rust uit. Logisch, want het skûtsjemuseum is geslōten. Of toch niet? Achter het gebouw is er volop bedrijvigheid. Dinsdag is namelijk de dag van de Mannen van het Museum. Op die dag wordt er geklust, gevefnd en getimmerd aan het enige echte skûtsjemuseum van Nederland. Al die mannen dragen het bijzondere museum een warm hart toe. En het begon allemaal met een idee dat ontkiemde in het hoofd van Age Veldboom...

Schipper en verhalenverteller Age Veldboom

Age: ‘Jaren geleden runde ik samen met mijn vrouw Anna zeilschool Annaga in Eernewoude. In 1980 kocht ik een skûtsje waarmee ik een varende surf- en zeilschool creëerde. Ik denk dat op dát moment mijn liefde voor het skûtsje werd geboren. Het schip wordt nu gebruikt om te zeilen, maar vroeger was het een bron van inkomsten en een huis voor schippersgezinnen. Naarmate die functie veranderde, werd er van alles gesloopt en weggegooid. Maar aan al die materialen kleven verhalen en ik kon het niet over mijn hart verkrijgen om die verhalen op de sloop te laten eindigen. Dus als ik voorwerpen tegenkwam die met skûtsjes te maken hadden, nam ik ze mee naar huis. Gaandeweg groeide mijn collectie en daarmee ook het idee om een skûtsjemuseum te beginnen. Ik had wat grond op een klein industrieterrein aan het water en daar wilde ik het museum bouwen. Een van mijn inspiratiebronnen voor het gebouw was de prachtige werf De Hoop in Workum: een zwart gebouw met mooie lijnen die dezelfde rust uitstralen als de stevige rondingen

van een skûtsje. Ik vroeg een vergunning aan bij de gemeente, maar wachtte niet op toestemming. Als ik ergens enthousiast over ben, dan gaan mijn handen jeuken en wil ik aan de slag. De bouwer had wel wat met mij te stellen, want tijdens het proces kreeg ik regelmatig nieuwe ideeën. Zo vond ik prachtige halfronde raampjes die uit een oude boerderij kwamen. “Die moeten in de achterkant van het museum,” zei ik tegen de bouwer. “Maar dat staat niet op de tekening!” riep hij. “Dan veranderen we toch gewoon de tekening?” antwoordde ik. En zo gebeurde het. Naast het bouwen van het museum runden mijn vrouw en ik ook nog de zeilschool. Gelukkig was Anna een geweldige regelaar, wat mij de ruimte gaf om mijn ideeën uit te voeren. Op 1 juni 1998 werd het museum op een zonnige dag geopend en honderden mensen woonden de feestelijkheden bij. Zo ook burgemeester Polderman. Glimlachend zei hij tegen mij: “Toch wel bijzonder dat de gemeente precies op de dag dat we de

uitnodiging voor deze opening ontvingen ook de officiële vergunning verstrekke.” Tja, ik was voortvarend aan de slag gegaan, vol vertrouwen dat het met die vergunning wel goed zou komen. En dat was uiteindelijk ook zo!

Een paar weken na de opening van het museum overleed Anna door een auto-ongeluk. Nu had ik naast een groot verdriet, twee

‘Aan al die oude materialen van het skûtsje kleven verhalen’

jonge kinderen en een zeilschool ook nog een skûtsjemuseum waar ik ineens alleen voor stond. Maar zoals het gaat in een kleine gemeenschap als Eernewoude zijn we er voor elkaar in tijden van feest én in tijden van nood. Mensen kwamen naar mij toe en zeiden: “Age, dit kun je niet alleen, we gaan je helpen.” Ik noemde hen de Club van Wijze Mensen. Ze hielpen mij met het runnen en verder uitbouwen van het skûtsjemuseum. Gaandeweg groeide het kleine groepje vrijwilligers uit tot een legioen dat inmiddels ruim vijftig mensen telt.

In 2005 werden deze vrijwilligers gezamenlijk eigenaar van het skûtsjemuseum. Elke vrijwilliger brengt zijn vakmanschap en talenten in. Samen houden ze het museum op koers: de een geeft rondleidingen, de ander is handig met kluswerk. Je kunt dus gerust zeggen dat dit museum vaart op liefde en enthousiasme.’

Vernieuwend ondernemer en verhalenverteller Jacob Nauta

De boer die duurzaamheid oogst

Als je het erf van de familie Nauta oprijdt, lijkt het alsof je een klassieke boerderij bezoekt. Een hond rent je vrolijk tegemoet, je ruikt het vers gemaaide gras en in de verte loeit een koe. Maar achter die traditionele buitenkant schuilt een vernieuwende binnenkant. Jaren geleden nam Jacob Nauta het familiebedrijf van zijn vader over en gaf er een onverwachte wending aan. En dat blijft hij doen. Want als iets niet meer werkt, vindt Jacob het opnieuw uit, en dan ontstaan er nieuwe kansen.

Vernieuwend ondernemer en verhalenverteller Jacob Nauta

Jacob: ‘De oude trekker die voor de boerderij staat, is nog van mijn vader geweest. Mijn vader is heel handig en krijgt alles aan de praat. Zijn technische kennis heb ik niet, maar net als hij zoek ik wel graag naar oplossingen en mogelijkheden. Een voorbeeld daarvan is het ontstaan van activiteitenboerderij De Wartenster. In 2003 werd ik boer en ging ik een maatschap aan met mijn vader. Al snel breidden we de koeienboerderij uit met een kaasmakerij en het organiseren van groepsuitjes. Toen mijn vader rond de vijftig was, stopten we met de veehouderij en stortte ik me vanaf dat moment volledig op De Wartenster.

Mensen komen vooral naar De Wartenster om de schoonheid van De Alde Feanen op een unieke manier te beleven. Zo kun je bij ons bijvoorbeeld midden in dit natuurgebied trouwen, of meegaan op een vistocht met een palingvisser. Samen met

acteurs varen we door het gebied, vertellen verhalen en brengen zo de geschiedenis van De Alde Feanen tot leven. Voor mijn gasten wil ik zoveel mogelijk producten uit Fryslân gebruiken. Toen ik op zoek ging naar Friese mosterd bleek die echter onvindbaar. Dus besloot ik zelf mosterd te maken. Inmiddels hebben we een eigen mostermakerij en bedienen we klanten door heel Nederland. Een vriend van mij, Roelof van der Belt, is een enthousiast wijnmaker. Samen kwamen we op het idee om circulaire wijn te maken. We gebruiken hiervoor goed fruit dat supermarkten weggooien. Na wat experimenteren ontwikkelden we een aantal heerlijke vruchtenwijnen en creëerden we zo de eerste circulaire wijnmakerij van Fryslân.

Maar dat is niet het enige dat duurzaam is aan dit bedrijf. We hebben zonnepanelen, gebruiken warmte uit reststromen

en varen elektrisch. Net als mijn vader kan ik het niet laten om te blijven “sleutelen” aan dingen. Ik steek geen energie in wat er niet kan, maar zoek naar wat wél mogelijk is. Dat geldt ook voor de mensen die hier werken. Horecavaardigheden zijn niet vereist, want die kunnen we je leren. Veel belangrijker zijn een glimlach en oprechte aandacht voor de gasten. Er werken hier ook enkele mensen die op andere plekken niet goed kunnen meekomen. Het is hier geen zorgboerderij hoor; deze mensen werken gewoon mee. En juist dat geeft hun zelfvertrouwen: ze hebben een echte baan. Het vraagt van mij soms iets meer begeleiding en flexibiliteit, maar daar krijg ik gemotiveerde en unieke medewerkers voor terug!’

‘We laten mensen de schoonheid van De Alde Feanen op een unieke manier beleven’

Rondleider en verhalenverteller Tiete Franke

De Duvel fan Earnewâld

De golven klotsen zachtjes tegen de houten praam waarmee Tiete door het water vaart. Hij knijpt zijn ogen tot spleetjes. Ziet hij het goed? Vliegt daar een grote grijze snip? Deze vogel komt in Nederland nog maar zelden voor en Tietes hart maakt een blij sprongetje. Het doet hem denken aan de tijd dat hij als jongetje van een jaar of acht regelmatig met zijn vader naar een vogelhut roeide. Zijn vader Douwe was toen schoolmeester in Eernewoude en schreef daarnaast boeken over de natuur. Net als zijn vader werkte Tiete ook in het onderwijs. Nu hij met pensioen is, deelt hij zijn kennis door bezoekers in een praam rond te leiden in De Alde Feanen. Tiete kent talloze verhalen, maar De Duvel fan Earnewâld is een van zijn favorieten.

Rondleider en verhalenverteller Tiete Franke

Tiete: ‘Het verhaal van De Duvel fan Earnewâld gaat over Freark Helffrich. Hij werd in 1820 in Harlingen geboren, trouwde in 1845 met Japke Hamstra en samen gingen ze in Wartena wonen. Freark verdiende de kost als schippersknecht en daarnaast verkocht hij kruiden. Hij kon prachtige verhalen schrijven en vertellen. Hij verkocht zijn kruiden onder andere aan politicus Pieter Jelles Troelstra en aan diens vrouw, de schrijfster Nienke van Hichtum. Als hij bij het gezin over de vloer kwam, vertelde hij graag verhalen. Pieter Jelles tekende zijn verhalen op en publiceerde ze in zijn tijdschrift *For hûs en hiem*. Ook Nienke liet zich voor haar boeken inspireren door de verhalen van de kruidenzoeker.

Freark had twee opvallende bijnamen. De eerste was Freark Prûk, omdat hij een wilde bos haar had. Zijn tweede was De Duvel fan Earnewâld. Die had hij te danken aan het feit dat hij het heerlijk vond om grappen uit te halen en mensen te laten

schrikken. Zo haalde Freark eens een grap uit met een jonge vrouw die op de boerderij van de familie Jaarsma in Wartena werkte – toen noemden ze zo iemand een boerenmeid. Freark voer met zijn boot naar de boerderij en zag de boerenmeid op de boenstap* bij het water de melkbussen schoonmaken. Hij stuurde zijn boot het riet in en kleeedde zich uit tot op zijn ondergoed. Daarna liet hij zich zo stil mogelijk tussen het riet zakken, zwom

onder water en dook vlak bij de boenstap weer naar boven. De boerenmeid gilde het uit van schrik!

Nadat Freark hartelijk had gelachen om haar reactie, zwom hij weer terug naar zijn boot, kleeedde zich aan en meerde aan bij de boerderij. De meid besloot echter wraak te nemen op haar plaaggeest: terwijl Freark binnen zijn kruiden aan de boerin

verkocht, goot ze stroop in zijn klompen die bij de deur stonden. Toen Freark vertrok en in zijn klompen stapte, zaten zijn sokken vol stroop! Nu was het de beurt van de meid om te lachen. Maar wie het laatst lacht, lacht het best: Freark zette met zijn stroopsokken de achtervolging in op de meid die lachend de keuken invluchtte. Het resultaat was een keukenvloer bezaaid met plakkerige voetstappen. Freark sprong weer in zijn boot en de meid bleef achter met een kleverig klusje: het schoonmaken van de keukenvloer.

Freark gebruikte zijn zwemkunsten overigens niet alleen om grappen uit te halen; hij redde meerdere keren het leven van mensen die in het water waren gevallen. De Duvel fan Earnewâld was dus op sommige momenten ook de reddende engel van Eernewoude.’

** Een boenstap is een steigertje in het water.*

‘Freark had de bijnaam De Duvel fan Earnewâld, omdat hij het heerlijk vond om anderen te laten schrikken’

Vind de verhalen van De Alde Feanen

Verhalenvertellers vind je op allerlei plekken in De Alde Feanen. Soms is het een schipper die je meeneemt op een praam, zoals Tiete Franke. Maar het kan ook Age Veldboom zijn die je rondleidt in zijn museum. Of bijzondere ondernemers en vakmensen zoals Jacob Nauta, Ale de Jager en Stephen Lenis. Allemaal hebben ze één ding gemeen: ze koesteren een liefde voor het gebied én voor verhalen.

Op het kaartje zie je waar de verhalen zich afspelen. Je kunt de locaties bereiken met de fiets, te voet, met de auto of met de boot. Hieronder lees je per verhaal welke plekken je kunt ontdekken. Maar ga vooral zelf op ontdekkingsstocht en maak van jouw bezoek aan De Alde Feanen je eigen verhaal.

1 Age Veldboom en de vrijwilligers van het skûtsjemuseum in Eernewoude nemen je mee in de wereld van het skûtsjevaren (www.skutsjemuseum.nl).

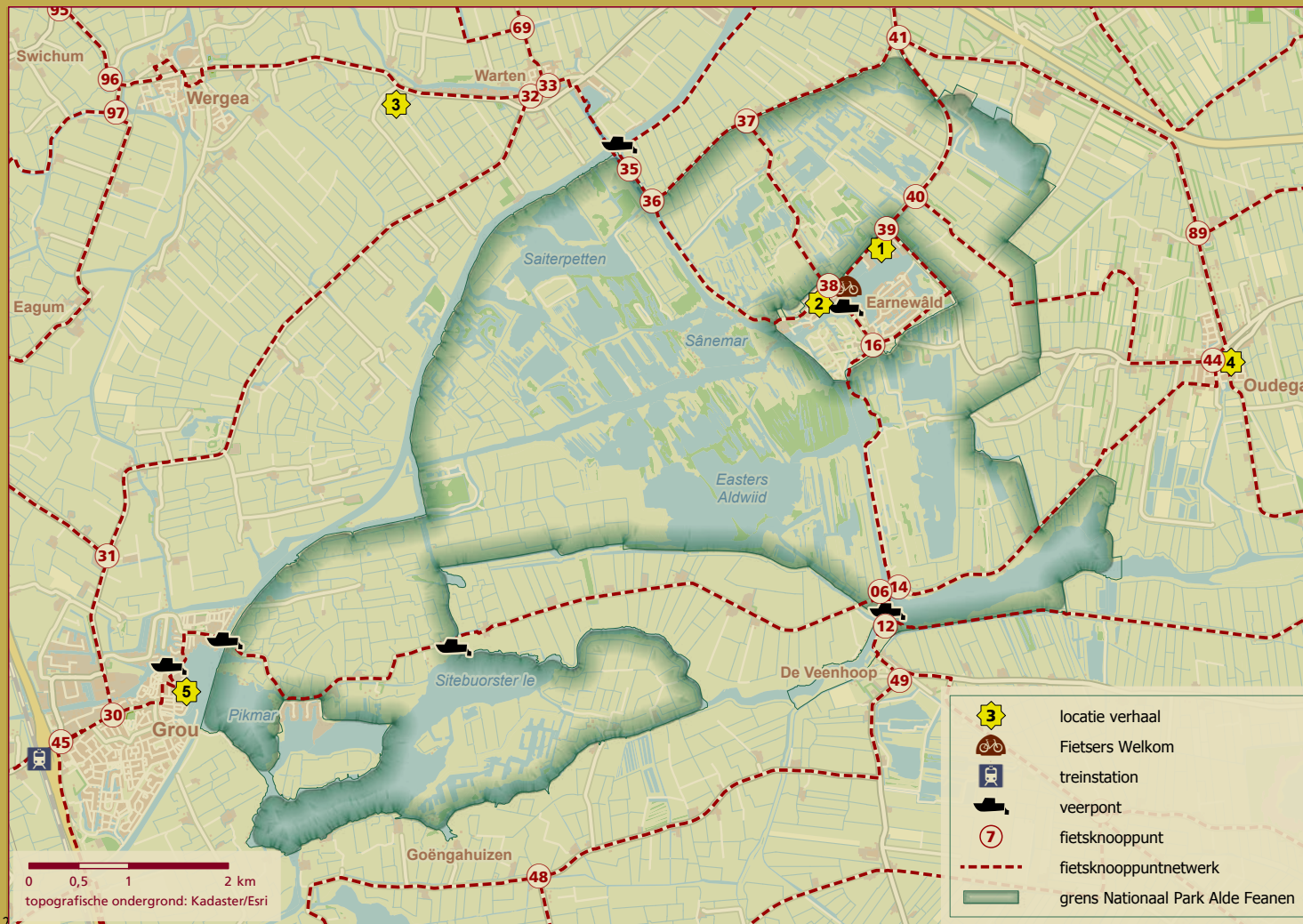
2 Tiete Franke vertrekt vanaf De Wartenster het water op. Onderweg vertelt hij talloze verhalen. Het verhaal De Duvel fan Eernewâld speelt zich af rond Eernewoude.

3 Jacob Nauta van De Wartenster vind je in Wartena. Op zijn activiteitenboerderij is van alles te beleven (www.dewartenster.nl).

4 In Oudega bakt **Stephen Lenis** de nieuwe bakbrogge. In dit dorp vind je ook het kunstwerk van de bakbrogge.

5 Visser **Ale de Jager** neemt groepen mensen mee het water op en vertelt over zijn werk én over de natuur. Je stapt aan boord in het gezellige Grou (www.praamvissenadejager.nl).

Kijk voor meer verhalen en informatie over De Alde Feanen op:
www.np-aldefeannen.nl
www.itfryskegea.nl

COLOFON

Opdrachtgever: Nationaal Park De Alde Feanen

Interviews, tekst en begeleiding:

PIT, Ingrid van der Geest (www.pitcc.nl)

Fotografie en ontwerp: Menno de Boer

Friese vertaling intro: Afûk

Printwerk: CSL/De Realisator

Bindwerk: Bijzondere Boekjes (A5-formaat)

en FopmaWier (grote boeken)

De boekjes zijn gebonden met gejut visdraad

en visdraad van visser Ale de Jager.

Kaartje: provincie Fryslân

Verspreiding: digitaal en fysiek

Dit boekje is tot stand gekomen in samenwerking met de verhalenvertellers, Nationaal Park De Alde Feanen, provincie Fryslân en de Rabobank.

Kijk voor meer informatie op www.np-aldefeanen.nl.

Nationaal Park
De Alde Feanen

Provincje
Fryslân